

Poslovno-proizvodni informacioni sistemi

Prof. dr Mirjana Misita

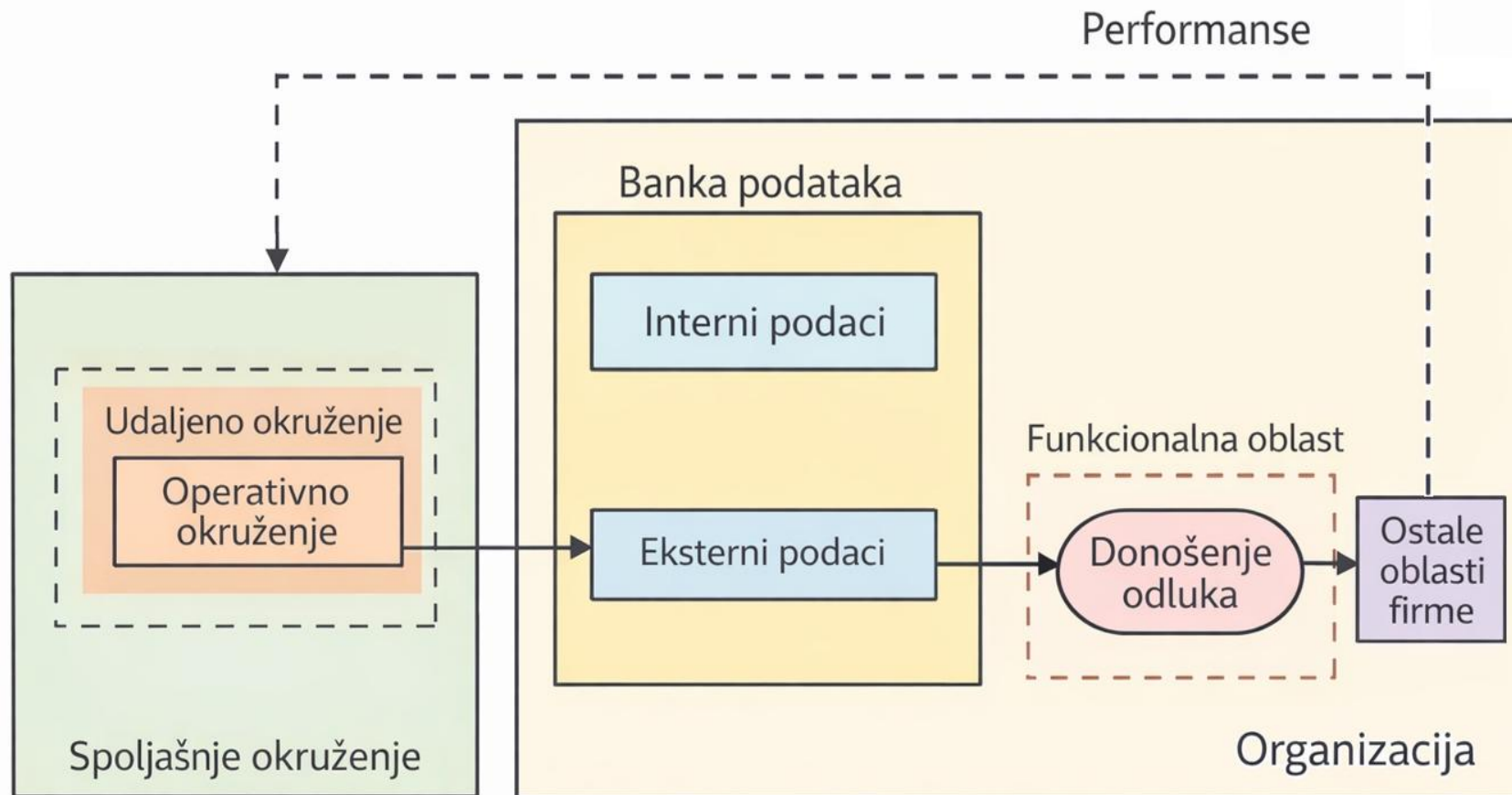
Funkcionalne oblasti poslovanja

Svako preduzeće sastoji se od nekoliko jasno definisanih funkcija. Ove funkcije su često organizovane u oblasti ili odeljenja. Te oblasti su poznate kao funkcionalne oblasti poslovanja.

U organizaciji najčešće postoji pet funkcionalnih oblasti. To su:

- Proizvodnja
- Kontrola kvaliteta
- Marketing
- Računovodstvo i finansije
- Ljudski resursi.

U svakoj funkcionalnoj oblasti, model toka podataka prikazuje lokalno okruženje odlučivanja.

Slika 6.1. Lokalno okruženje odlučivanja

Spoljašnje okruženje sadrži dve komponente:

- **Operativno okruženje:** Sastoji se od potrošača, dobavljača, konkurenata, distributera i ponude radne snage.
- **Udaljeno okruženje:** Sastoji se od ekonomskih, društvenih, političkih, tehnoloških i industrijskih faktora.

- **Banka podataka:** Termin se uopšteno koristi za opis opšteg skladištenja podataka. Banka podataka može obuhvatati podatke koji postoje u fajlovima i u računarskim bazama podataka.
- **Interni podaci:** To su podaci generisani iz sistema za obradu transakcija firme ili iz internih prognoza.
- **Eksterni podaci:** Ovi podaci se prikupljaju praćenjem okruženja.
- **Donošenje odluka:** Donošenje odluka je ključ svakog modela toka podataka u funkcionalnoj oblasti. Ovaj proces se sastoji od odabira onih podataka koji su potrebni za donošenje odluke, a zatim i samog donošenja odluke.
- **Ostale oblasti firme:** Informacije proizvedene donošenjem odluka u jednoj funkcionalnoj oblasti često se koriste u drugoj. Na primer, prognoza prodaje koju priprema marketinško odeljenje.
- **Mehanizam povratne sprege:** Isprekidana strelica povratne sprege ukazuje na to da odluke koje firma donosi na kraju utiču na njene performanse na tržištu.

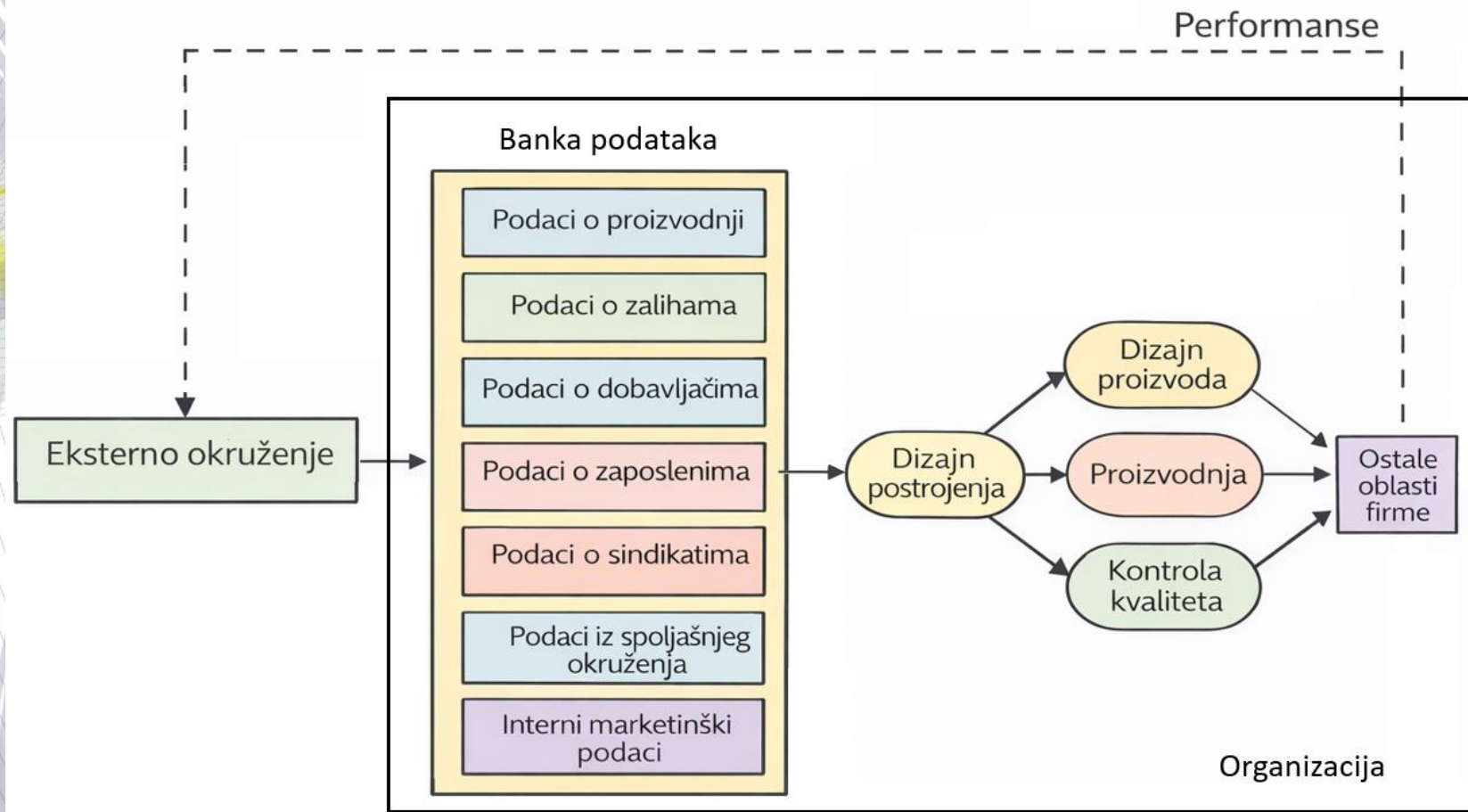

Informacioni sistemi u proizvodnji

Informacioni sistem u proizvodnji je sistem koji podržava proizvodne funkcije nabavke, prijema robe, kontrole kvaliteta, upravljanja zalihama, planiranja potreba za materijalom, planiranja kapaciteta, raspoređivanja proizvodnje i projektovanja pogona. Termin proizvodnja treba posmatrati u smislu isporuke i dobara i usluga. Proizvodni sistemi, kao podskup informacionih sistema u proizvodnji, direktno su povezani sa proizvodnjom dobara i usluga.

Primarne odluke koje se donose u proizvodnji uključuju:

- Dizajn proizvoda
- Proizvodnju
- Dizajn postrojenja
- Kontrolu kvaliteta

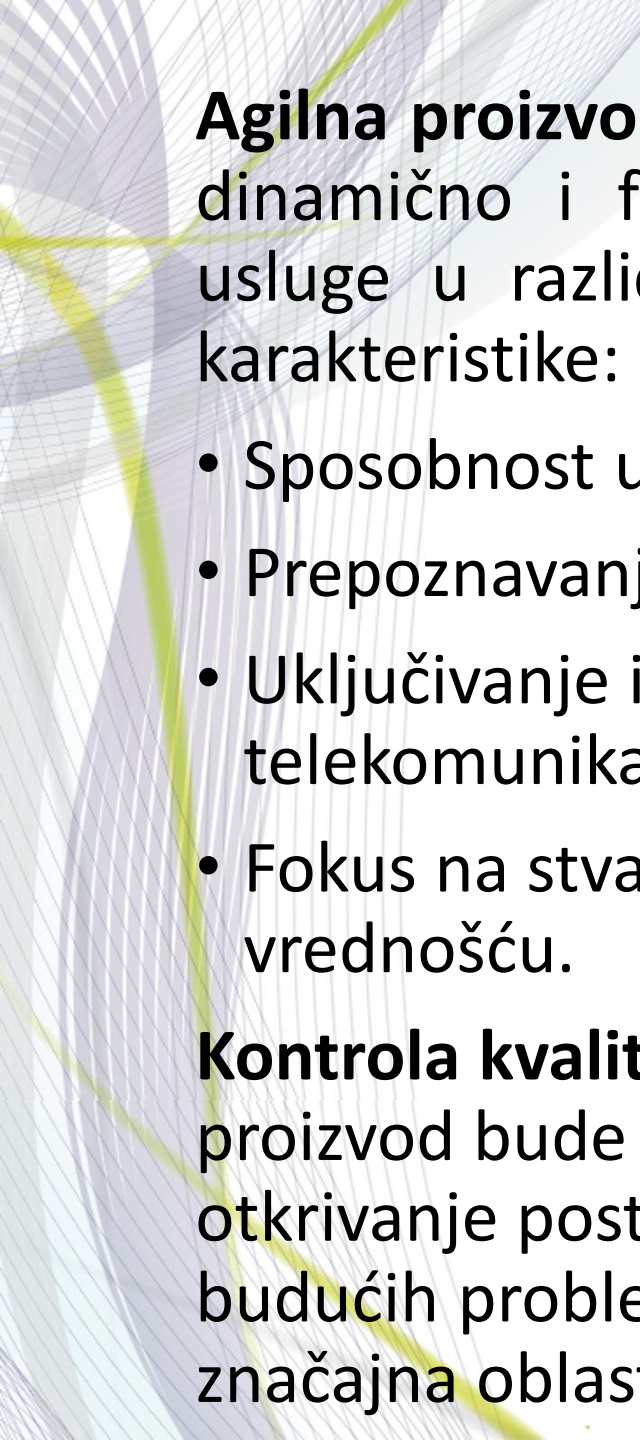
Slika 6.2 Dijagram toka podataka u proizvodnji

- **Dizajn proizvoda** - Predstavlja početnu tačku proizvodnog procesa. To je faza u kojoj se finalizuju dizajn i tehničke specifikacije proizvoda. Dizajn i inženjering proizvoda postaju sve više kompjuterizovani kroz pristupe kao što su Computer Aided Design (CAD), Computer Aided Engineering (CAE) i robotika.

Proizvodnja - je proces izrade novih proizvoda od sirovina. Proizvodni proces se sastoji od mnogih međusobno povezanih aktivnosti. Postoje dva osnovna tipa proizvodnje:

- Radionička proizvodnja (Job Shop)
- Procesna proizvodnja (Process)

Neke firme pokušavaju da integrišu CAD, CAM i druge proizvodne aktivnosti, što je koncept poznat kao Computer Integrated Manufacturing (CIM). CIM povećava sposobnost firme za planiranje, produktivnost, prilagodljivost,

Agilna proizvodnja odnosi se na proizvodno okruženje koje je dovoljno dinamično i fleksibilno da trenutno proizvodi prilagođena dobra i usluge u različitim količinama. Agilna proizvodnja ima četiri glavne karakteristike:

- Sposobnost uspešnog funkcionisanja u uslovima stalnih promena.
- Prepoznavanje od strane organizacije da su ljudi njen glavni resurs.
- Uključivanje ideje virtuelne kompanije kroz upotrebu telekomunikacija.
- Fokus na stvaranje proizvoda i usluga sa stvarnom dodatom vrednošću.

Kontrola kvaliteta odnosi se na aktivnosti koje obezbeđuju da konačni proizvod bude standardnog kvaliteta. Njena funkcija je usmerena na otkrivanje postojećih nedostataka kvaliteta, kao i na sprečavanje budućih problema u kvalitetu proizvoda. Kontrola kvaliteta je stoga i značajna oblast troškova i značajna oblast mogućnosti.

Informacije potrebne za donošenje odluka u proizvodnji potiču iz različitih izvora podataka:

- **Podaci o proizvodnji:** Korišćenjem terminala raspoređenih po proizvodnom pogonu, podaci o proizvodnim procesima mogu se brzo prikupljati i obrađivati. Ovi podaci se koriste za fakturisanje i u gotovo svim aspektima kontrole proizvodnje.
- **Podaci o zalihama:** Obuhvataju zalihe sirovina, nedovršenih proizvoda i gotovih proizvoda. Tačni podaci o sirovinama su posebno važni u proizvodnji.
- **Podaci o dobavljačima:** Prikazuju izvore i cene sirovina. Često ih vodi odeljenje nabavke, mada ponekad proizvodni sektor lično nabavlja određene stavke.
- **Podaci o zaposlenima:** Prikazuju različite statistike o trenutnom proizvodnom osoblju. Tokom proizvodnje zaposleni često menjaju zadatke, pa se njihove veštine moraju proveravati kako bi se prava osoba rasporedila na pravi posao.
- **Podaci o sindikatima:** Mnoge vrste rada danas su sindikalno organizovane. Proizvodni pogoni obično imaju stroge propise u vezi sa platnim razredima, zapošljavanjem i otpuštanjem, napredovanjem i uslovima rada.
- **Podaci o radnoj snazi:** Sirovine i ljudi su u središtu proizvodnje. Dok su dobavljači izvor sirovina, tržište rada je izvor ljudi.
- **Podaci iz spoljašnjeg okruženja:** Za menadžere proizvodnje, najvažnije informacije iz spoljašnjeg okruženja odnose se na prognozu cena sirovina i dostupnost radne snage.
- **Inženjerske specifikacije:** Ukazuju da li se nešto može izgraditi i na koji način. Sadrže podatke kao što su veličine šrafova, da li je određena burgija pogodna za drvo, metal ili zid, kako izraditi određeni podsklop i slično.
- **Interni marketinški podaci:** Marketing se završava tamo gde proizvodnja počinje, tako da je rezultat marketinga ulaz za proizvodnju. Marketing određuje broj jedinica proizvoda koje se moraju proizvesti u određenom vremenskom periodu kako bi se zadovoljila potražnja potrošača.

Informacioni sistemi u marketingu

Marketinška strategija sastoji se od kombinacije elemenata poznate kao marketinški miks: proizvod, promocija, mesto i cena. Oni su poznati kao četiri P.

- **Proizvod:** Ono što kupac kupuje da bi zadovoljio uočenu želju ili potrebu.
- **Promocija:** Obuhvata sva sredstva podsticanja prodaje proizvoda.
- **Mesto:** Odnosi se na način fizičke distribucije proizvoda do kupca putem kanala distribucije.
- **Cena:** Obuhvata sve elemente vezane za ono što kupac plaća za proizvod.

Postoje tri vrste marketinških informacija:

- **Marketinška inteligencija:** Informacije koje ulaze u firmu iz okruženja.
- **Interna marketinška informacija:** Informacije prikupljene unutar firme.
- **Marketinške komunikacije:** Informacije koje izlaze iz firme ka okruženju.

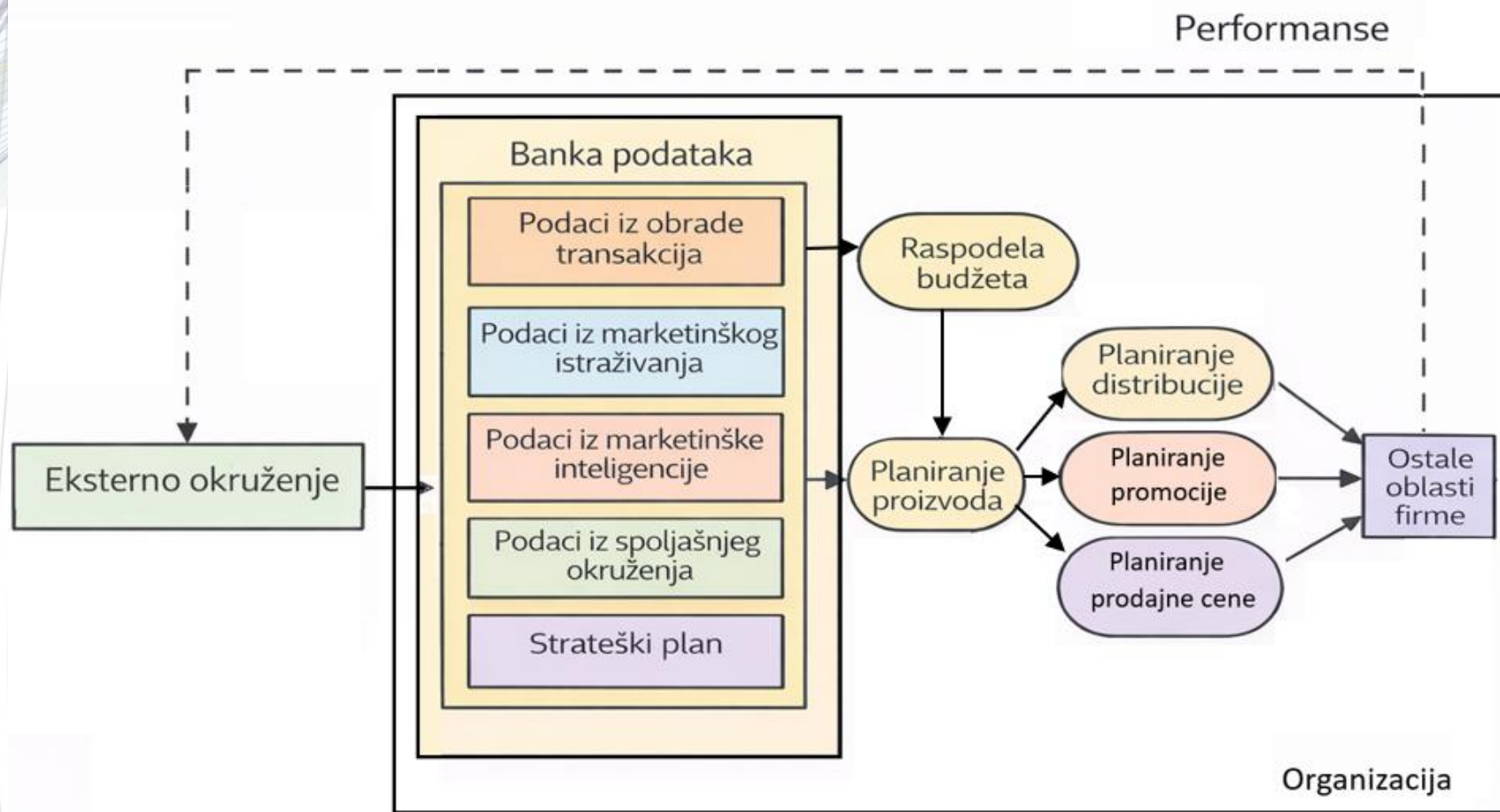

- Marketinški informacioni sistem može se definisati kao računarski zasnovan sistem koji funkcioniše zajedno sa drugim funkcionalnim informacionim sistemima kako bi podržao menadžment firme u rešavanju problema koji se odnose na plasiranje proizvoda firme.
- Marketinški informacioni sistem je sistem koji zadovoljava informacione potrebe organizacije u oblasti prodaje, distribucije, oglašavanja, analize tržišta, tržišne inteligencije, istraživanja proizvoda, upravljanja uslugama, profila kupaca i drugih marketinških funkcija.

Informacije koje se koriste za marketinške odluke potiču iz različitih izvora podataka, od kojih su najvažniji prikazani u nastavku:

- **Podaci iz obrade transakcija:** Prikazuju prodaju koja proizilazi iz određenih kombinacija četiri P. Korisni su za procenu učinka i kontrolu marketinških troškova.
- **Podaci iz marketinškog istraživanja:** Marketing je odgovoran za prikupljanje podataka vezanih za potrošače koji se mogu koristiti za podršku marketinškim odlukama; na primer, lični intervjui, telefonski intervjui i ankete putem pošte.
- **Podaci iz marketinške inteligencije:** Marketinška inteligencija odnosi se na informacije o strategijama konkurenata. Većina informacija iz marketinške inteligencije prikuplja se na nestrukturisan ili polustrukturisan način.
- **Podaci iz spoljašnjeg okruženja:** U marketingu, uspeh je u velikoj meri određen onim što će se desiti u budućem spoljašnjem okruženju.
- **Strateški plan:** Predstavlja početnu tačku svih marketinških odluka. Sadrži vrste proizvoda koje firma planira da ponudi potrošačkom tržištu. Taktički marketinški plan odgovara na pitanja šta, kako, kada i gde u vezi sa sprovođenjem strateškog plana.

Slika 6.3 Tok podataka u marketing informacionom sistemu

Svaki izlazni podsistem pruža informacije o svom delu marketinškog miksa, odnosno **4P**:

Planiranje proizvoda	Često predstavlja složenu, nestrukturisanu odluku. Brojni faktori doprinose uspehu ili neuspehu proizvoda. Odluke o planiranju proizvoda dodatno su otežane činjenicom da se izbor potrošača stalno menja i da konkurenti neprestano razvijaju nove proizvode. Četiri faze životnog ciklusa su: uvođenje, rast, zrelost i opadanje. Razvijen je niz tehnika koje menadžeru obezbeđuju informacije potrebne za donošenje odluka usmerenih na proizvod.
Planiranje distribucije	Odnosi se na kanale distribucije koje firma koristi kako bi svoje proizvode plasirala do potrošača. Resursi koji prolaze kroz kanal uključuju dobavljača, proizvođača, veleprodavca, maloprodavca i potrošača. Informacije koje teku u suprotnom smeru od toka materijala nazivaju se povratne informacije (feedback informacije). Tok informacija ka potrošaču naziva se unapredne informacije (feedforward informacije).
Promocija:	Sastoji se od dve glavne oblasti: <ul style="list-style-type: none"> i. Lična prodaja ii. iOglašavanje Tehnologija je od ključnog značaja za prodajne aktivnosti na nekoliko načina: <ul style="list-style-type: none"> a. Povezivanje kupaca i dobavljača b. Povećanje vremena posvećenog prodaji c. Povećanje efikasnosti na lokaciji klijenta d. Identifikovanje prodajnih prilika e. Povećanje efikasnosti prodajnog osoblja
Cena:	U zavisnosti od politike određivanja cena firme, oblast cena može biti podjednako složena kao promocija u pogledu podrške odlučivanju. Neke firme primenjuju troškovno zasnovano određivanje cena tako što utvrde svoje troškove i zatim dodaju željenu maržu. Ovaj pristup je prilično oprezan. Manje oprezna politika je određivanje cena zasnovano na tražnji.

- Pored četiri P, još dve važne oblasti odlučivanja su raspodela **marketinškog budžeta i prognoziranje prodaje**. Marketing nema neograničene izvore finansiranja, pa budžet mora ograničiti ukupni obim rashoda.
- Prognoza prodaje predstavlja procene marketinškog osoblja o budućoj prodaji proizvoda. Pošto je prodaja glavni izvor prihoda firme, prognoza prodaje je važan deo finansijskog plana.

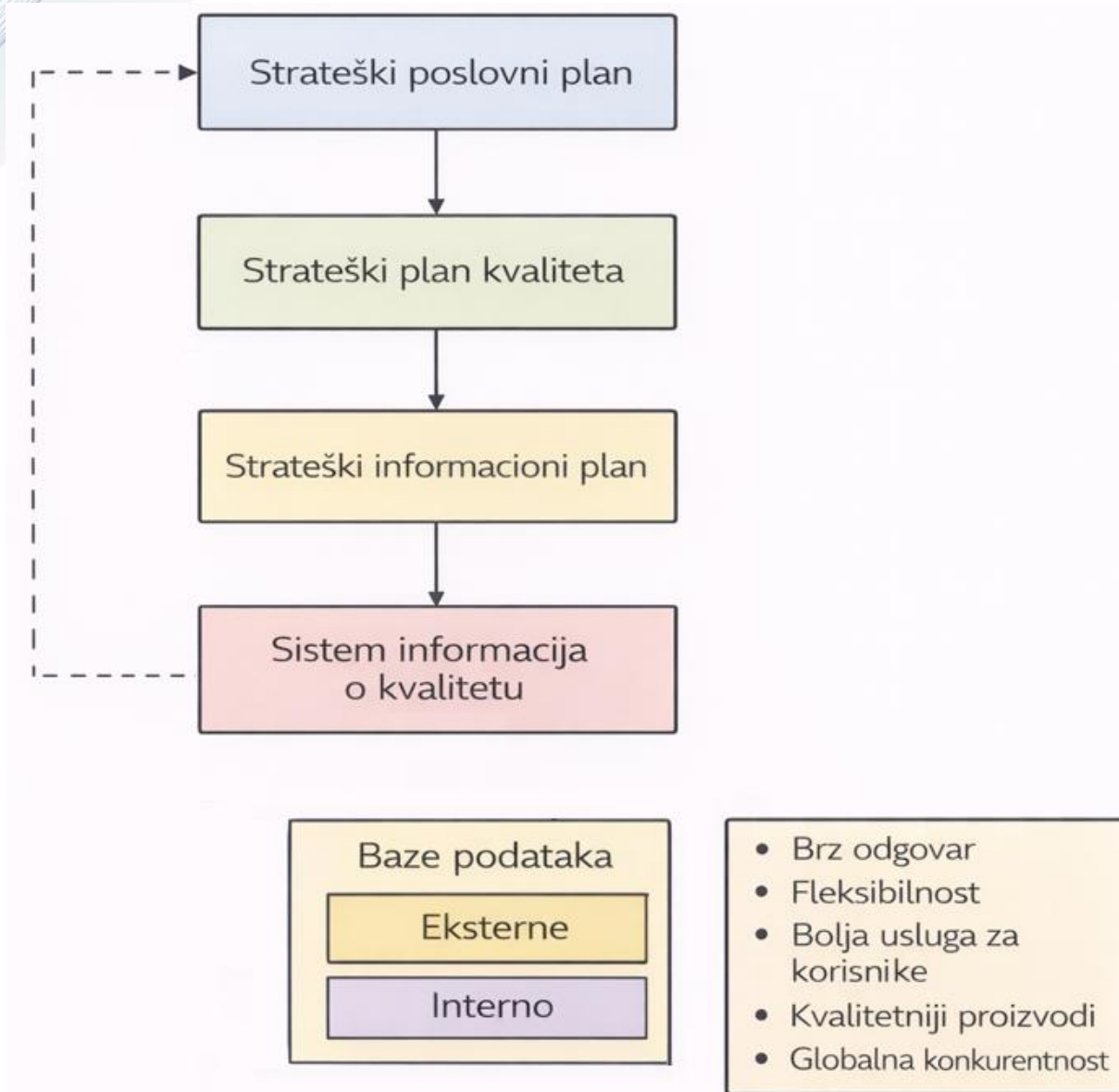
Informacioni sistemi kvaliteta

- Informacioni sistemi kvaliteta su samostalni sistemi ili ugrađeni sistemi koji pomažu organizaciji da ostvari svoje ciljeve u oblasti kvaliteta. Plan kvaliteta proističe iz strateškog informacionog plana.
- Odeljenje informacionih sistema (IS) ima značajnu ulogu u obezbeđivanju uspeha napora za upravljanje ukupnim kvalitetom (TQM) u organizaciji. Informacioni sistem može unaprediti kvalitet i obezbediti alate i tehnike koje pomažu firmi da ostvari svoje ciljeve kvaliteta. Takođe pomaže firmama da postignu sertifikaciju kvaliteta.

Uloga IS može varirati od jedne organizacije do druge, pa čak i od jednog programa do drugog. Postoje četiri glavne oblasti u kojima IS ima važnu ulogu u procesu sertifikacije:

- **Delimična modernizacija sistema:** Postojeći sistemi se delimično unapređuju kako bi se ažurirali i učinili prilagodljivijim promenljivim potrebama donosilaca odluka.
- **Potpuna modernizacija sistema:** Stari sistem se zamenjuje novim sistemom. To je ponekad neophodno zbog zastarele opreme ili sistema koji se više ne može ažurirati ili održavati.
- **Obuka:** Još jedna oblast u kojoj IS ima važnu ulogu u sertifikaciji kvaliteta. Korisnici moraju biti adekvatno obučeni za rad u sistemima koji su delimično ili potpuno modernizovani. To ima direktan uticaj i na kvalitet i na produktivnost.
- **Nadzor:** Predstavlja vremenski zahtevan zadatak. Zahteva koordinaciju i saradnju među odeljenjima. IS može imati facilitatorsku ulogu obezbeđivanjem slobodnog protoka informacija između donosilaca odluka.

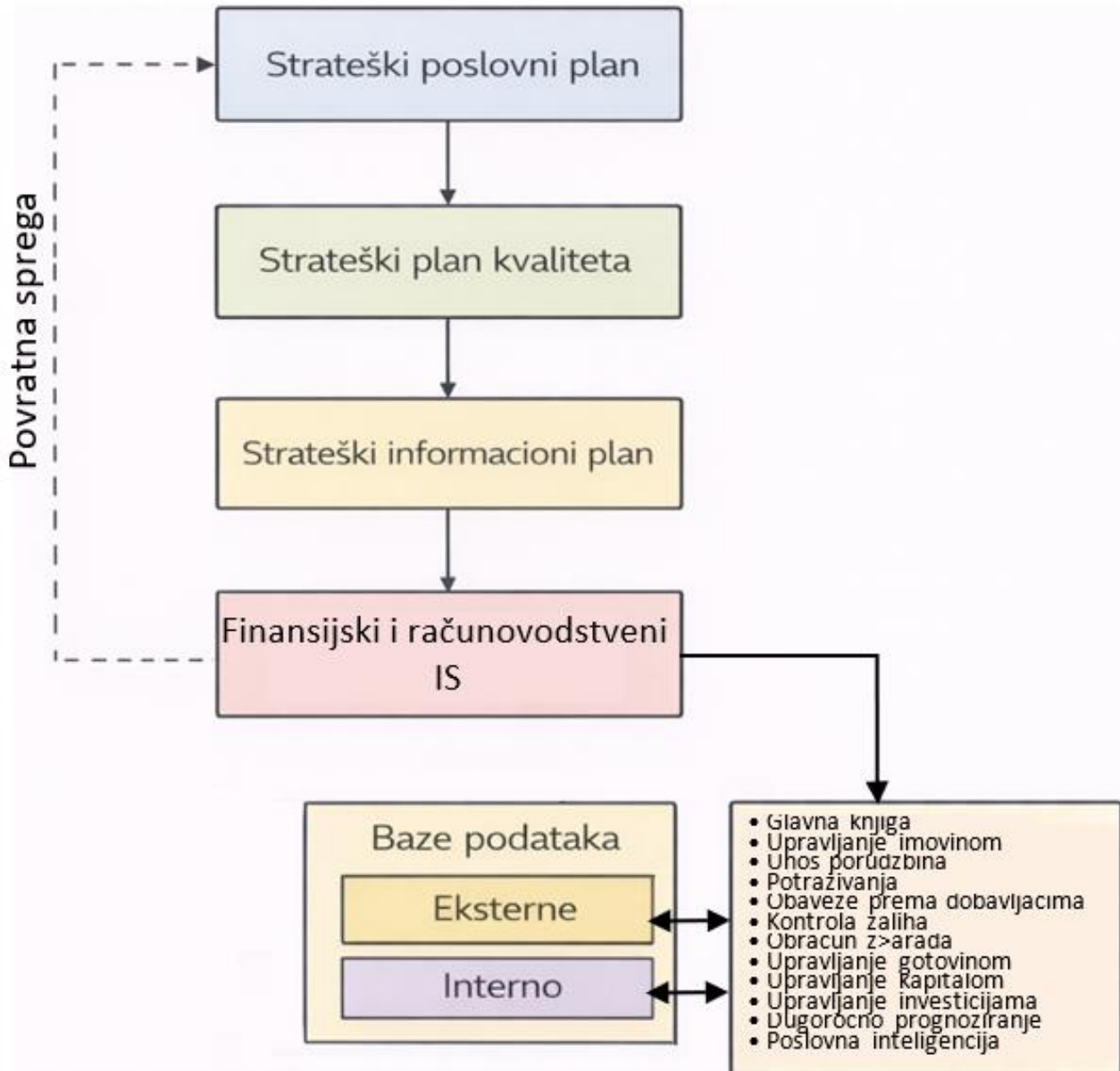

Slika 6.4 Informacioni sistem kontrole kvaliteta u organizaciji

Finansijski i računovodstveni informacijski sistem

- Finansijski i računovodstveni informacijski sistem (FAIS) je sistem koji obezbeđuje informacije povezane sa računovodstvenim i finansijskim aktivnostima u organizaciji. Obuhvata budžetiranje, upravljanje gotovinom i imovinom, planiranje kapitalnih investicija, analizu portfolija, glavnu knjigu, potraživanja, kontrolu zaliha i sistem obračuna zarada.
- Ostali podsistemi uključuju vođenje evidencije, analizu računa, upravljanje gotovinom, finansijsku analizu, opcije lizinga, obradu zahteva za osiguranje i upravljanje investicijama.

Različite funkcije FAIS-a su:

- **Sistemi glavne knjige:** Generišu bilans uspeha i bilans stanja firme i odgovorni su za upravljanje novim i postojećim računima u firmi.
- **Sistem upravljanja imovinom:** Održava evidenciju dugoročne imovine firme i obezbeđuje da računovodstvene prakse u vezi sa imovinom budu usklađene sa regulatornim standardima.
- **Sistemi unosa porudžbina:** Prikupljaju i upravljaju različitim vrstama podataka vezanih za transakciju, kao što su broj prodatih jedinica, fakturisanje kupaca, kreditna istorija, porez na promet i nivoi zaliha.
- **Potraživanja i obaveze:** Prikupljaju i obrađuju podatke kao što su podaci o fakturisanju poverilaca i kupaca, primljene i dugovane uplate, kreditni uslovi, stanja računa i rokovi plaćanja.
- **Sistem kontrole zaliha:** Prikuplja, obrađuje i upravlja svim podacima vezanim za zalihe firme.
- **Sistemi obračuna zarada:** Prikupljaju i obrađuju podatke vezane za plate i nadnice, uključujući savezne i državne poreze, druge odbitke od zarada, beneficije zaposlenih, prekovremeni rad i srodne podatke.
- Ovi sistemi su prvenstveno dizajnirani da podrže operativne odluke. Postoje i druge vrste FAIS-a koje podržavaju taktičko i strateško odlučivanje u organizaciji, kao što su:
- **Sistemi upravljanja gotovinom:** Sistemi koji obezbeđuju da organizacija ima dovoljno gotovine za normalno poslovanje i da ostvari najbolji mogući prinos na kratkoročne novčane depozite.
- **Sistemi kapitalnog budžetiranja:** Obezbeđuju nabavku i otuđenje kapitalne imovine kao što su zemljište, zgrade i slično.
- **Sistemi upravljanja investicijama:** Obezbeđuju da organizacija ostvari najbolje moguće prinose na dugoročna ulaganja.

Slika 6.5 Finansijski i računovodstveni informacijski sistem

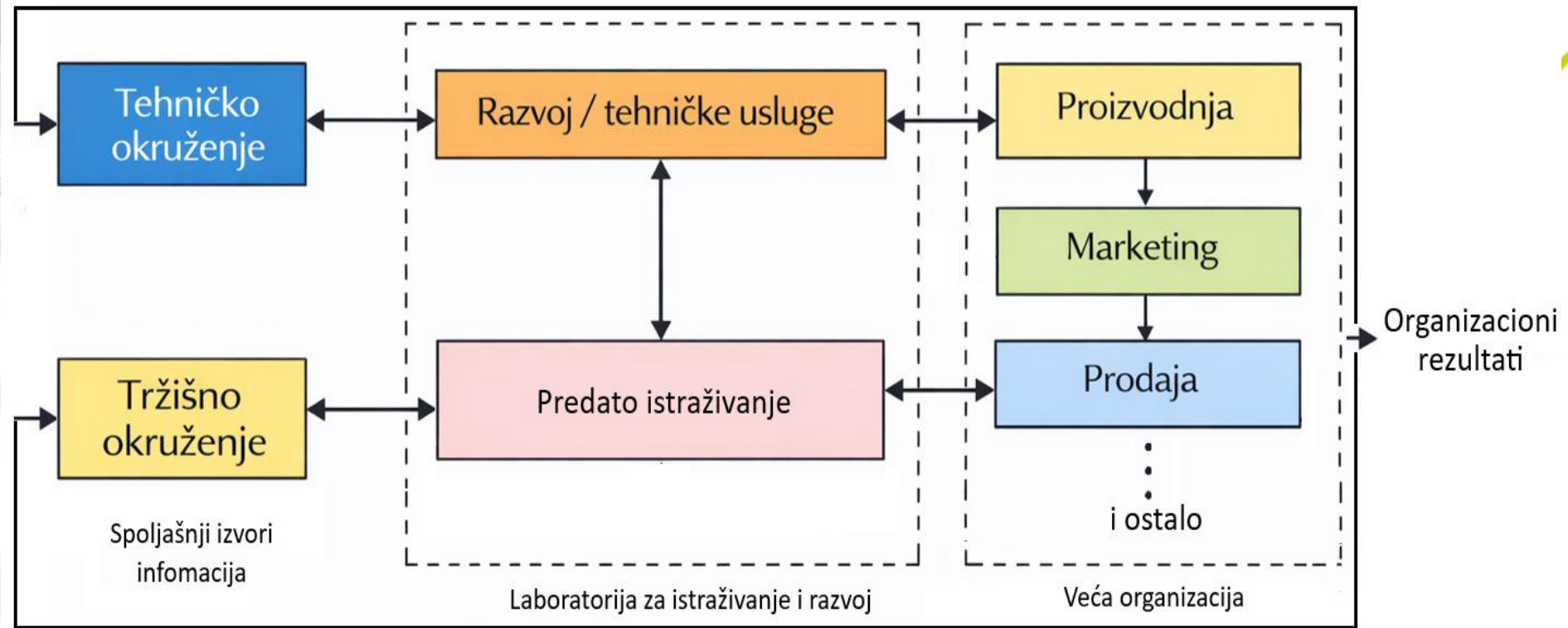
Integrirani finansijski i računovodstveni sistemi

- FAIS su često integrirani sa drugim funkcionalnim sistemima u organizaciji kako bi se omogućila razmena podataka i timsko donošenje odluka. Finansijske odluke se ne donose izolovano - često uključuju marketing, proizvodnju i ljudske resurse.
- Radikalno drugačiji oblik računovodstva naziva se ABC računovodstvo. ABC označava obračun troškova po aktivnostima (Activity Based Costing). ABC računovodstveni sistem raspoređuje opšte troškove na osnovu stvarne potrošnje resursa.

Informacioni sistemi istraživanja i razvoja

- Napredak u informacionoj tehnologiji doveo je do razvoja specijalizovanih informacionih sistema u mnogim drugim poslovnim oblastima. Značajna oblast koja dobija veliku pažnju jeste istraživanje i razvoj (R&D).
- R&D je odgovoran za kreiranje i razvoj novih proizvoda ili usluga kako bi se iskoristile prepoznate prilike. R&D je takođe odgovoran za prevazilaženje uočenih slabosti u postojećim organizacionim proizvodnim i operativnim procesima, kako bi se oni učinili efikasnijim, ekonomičnijim i konkurentnijim.

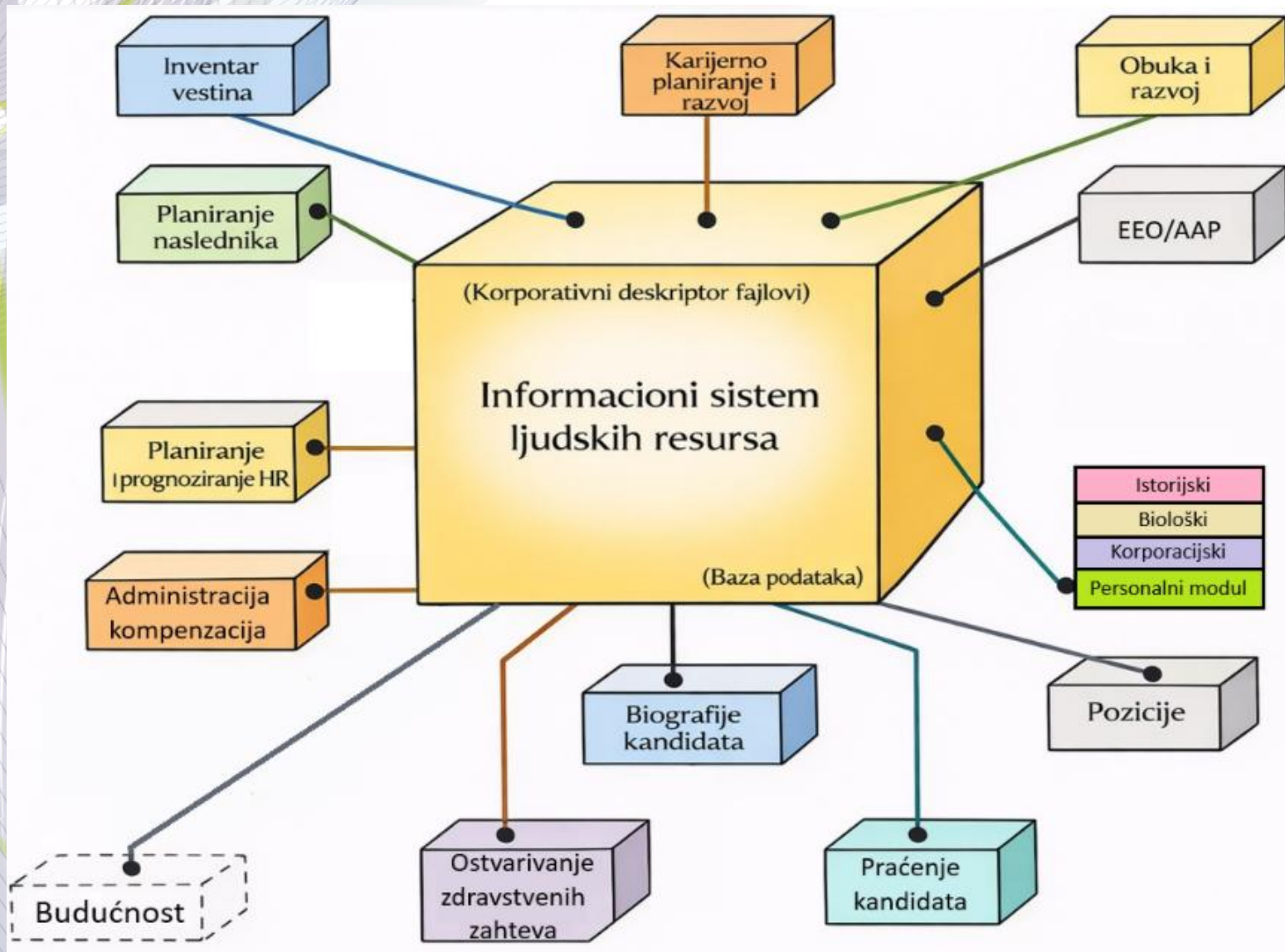
6.6. IS istraživanja i razvoja

- R&D je otvoreni sistem koji ima značajne razmene informacija i komunikacije sa spoljašnjim okruženjem i drugim organizacionim podjedinicama.
- Produktivnost stručnjaka u oblasti R&D povećala se usled ovih promena, što je dovelo do skraćivanja vremena razvoja proizvoda. Pristup spoljašnjim bazama podataka i drugim izvorima eksternih informacija značajno je porastao.

Informacioni sistemi za upravljanje ljudskim resursima

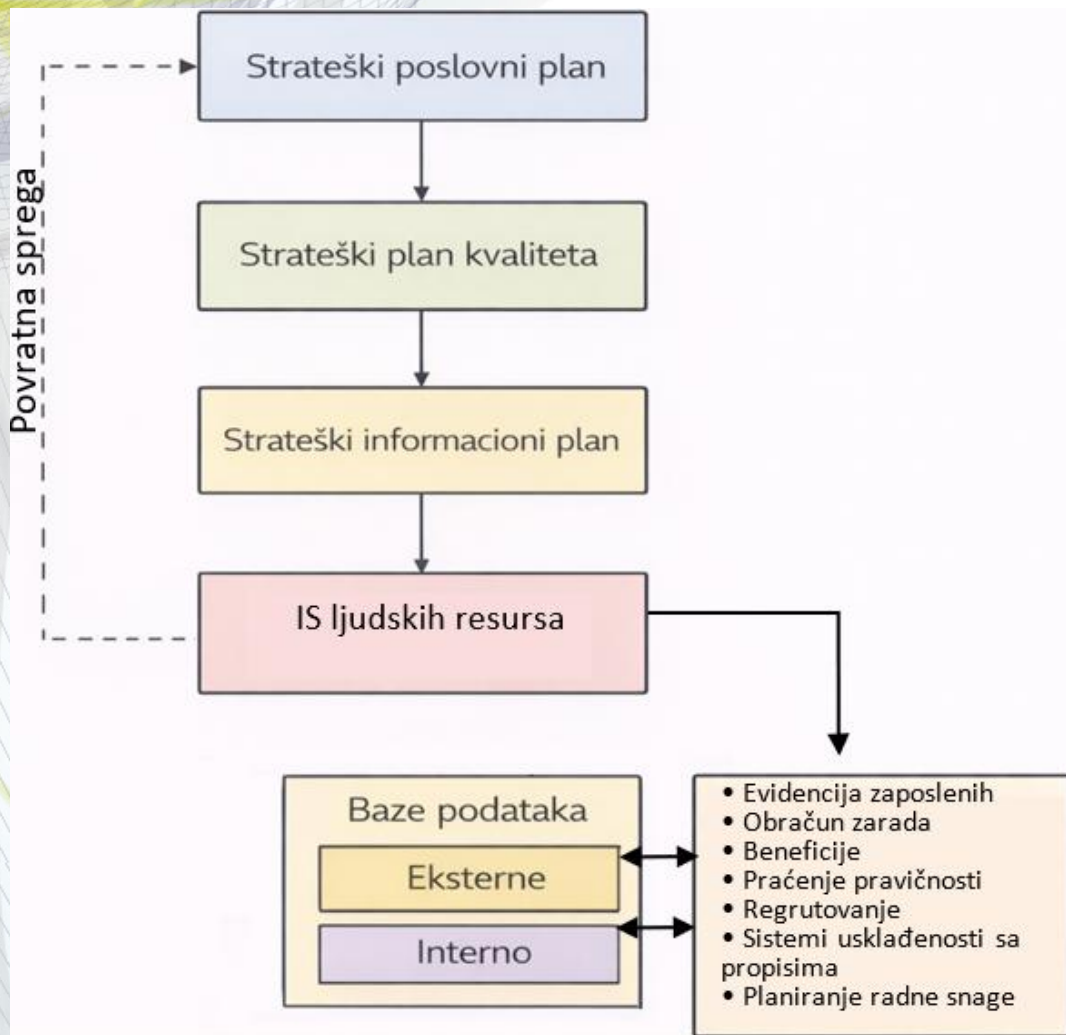

- Informacioni sistem za upravljanje ljudskim resursima (HRIS) je sistem koji podržava planiranje, kontrolu, koordinaciju, administraciju i upravljanje ljudskim resursima organizacije. HRIS takođe uključuje veliki broj podsistema koji zadovoljavaju informacione potrebe različitih funkcija ljudskih resursa.
- Ovi sistemi pružaju menadžerima informacije, politike i procedure u vezi sa zapošljavanjem, otpuštanjem, procenom zaposlenih, unapređenjem, raskidom radnog odnosa, premeštajem, praćenjem pravičnosti zarada, opisima poslova i odgovornostima, obukom, planom afirmativne akcije (AAP) i jednakim mogućnostima zapošljavanja (EEO).
- HRIS će biti neophodan za većinu velikih kompanija ukoliko žele da prate rastuće državne propise i odgovore na zahteve za ličnim informacijama o zaposlenima

HRIS osim što se koristi za unapređenje odluka u oblasti ljudskih resursa; zapravo, može se koristiti za smanjenje troškova, povećanje efikasnosti i ostvarivanje konkurentske prednosti na tržištu.

Slika 6.7 Informacioni sistem za ljudske resurse

Slika 6.8. IS ljudskih resursa

- HRIS proizlazi iz strateškog poslovnog plana, strateškog plana ljudskih resursa i strateškog informacionog plana.
- Neki od podsistema unutar HRIS-a su: evidencija zaposlenih, obračun zarada, upravljanje beneficijama, administracija, praćenje pravičnosti, obrada prijave za posao, praćenje radnih mesta, obuka i razvoj, bezbednost, naknade za povrede na radu, sindikalni pregovori i kolektivno pregovaranje.
- HRIS je baza podataka koja sadrži detaljne lične i profesionalne informacije o svakom zaposlenom u organizaciji. Lični podaci uključuju ime, godine, pol, adresu i broj socijalnog osiguranja; profesionalni podaci uključuju nivo obrazovanja, naziv radnog mesta, opis posla, šifru odeljenja, godinu zaposlenja, broj unapređenja, procene radnog učinka i slično.
- Podsystem HRIS-a upravlja evidencijom i generiše informacije u vezi sa zapošljavanjem, premeštajem, unapređenjem, otpuštanjem i prestankom radnog odnosa zaposlenih. Kako broj sudskih sporova zbog neodgovarajućih politika zapošljavanja, unapređenja i otpuštanja raste, tačno i blagovremeno vođenje evidencije postaje još važnije.
- Ostali podsistemi HRIS-a uključuju sisteme za razvoj i održavanje naziva i opisa radnih mesta za sve poslove u firmi, informacione sisteme za naknade i beneficije, kao i sistem za planiranje radne snage.

Geografski informacioni sistemi

- GIS u proizvodnji predstavlja primenu geografskog informacionog sistema (GIS) za planiranje, upravljanje i optimizaciju proizvodnih procesa koji imaju prostornu komponentu.
- GIS omogućava da se proizvodni podaci povežu sa geografskom lokacijom, čime se olakšava analiza rasporeda resursa, infrastrukture i logistike.
- U proizvodnim sistemima GIS se koristi za:
  - analizu lokacije proizvodnih pogona
  - planiranje transporta sirovina i proizvoda
  - upravljanje infrastrukturom
  - praćenje resursa u prostoru
  - optimizaciju logističkih tokova.

Međufunkcionalni sistemi

- Danas se naglasak stavlja na izgradnju međufunkcionalnih sistema koji olakšavaju protok informacija među svim jedinicama u organizaciji.
- Donošenje odluka ne bi trebalo da bude ograničeno na funkcionalne oblasti, već bi trebalo da se posmatra u kontekstu cele organizacije.
- U narednim godinama, računarske veštine biće svrstane među osnovne veštine poput čitanja, pisanja i računanja, a pojedinci koji su informatički pismeni i dobro razumeju informacione sisteme biće veoma traženi od strane poslodavaca